

Eesti Akadeemilise Usundiloo Seltsi aastakonverents “Isik religioonis: rollid ja kangelased”

7. detsembril 2012 Tartus, Ülikooli 16-212

10.00-11.45 Juhatab: Ergo-Hart Västrik

Madis Arukask: Avasõnad

Judit Kis-Halas: “Let’s Cultivate Our Gardens!” Personal Strategies Imported for Eschatological Fears in a Village Magical Group

Irina Sadovina: Eco- and Egovillages: Jokes and Subversion in Slavic Vedic Communities

Kristel Kivari: Kaevurid ja ekstrasensid: autoriteedid rahvapärases inseneriteaduses

Kohvi- ja teepaus

12.15-13.45 Juhatab: Laur Vallikivi

Piret Koosa: Ameerika spioon või jumala saadik – ameeriklasest misjonär evangeelsete kristlaste ja õigeusklike tõlgenduses

Ain Riistan: Usutervendaja Jeesus meditsiinantropoloogilises perspektiivis

Enn Ernits: Murma Lazarios ja tema rajatud klooster läbi aegade

Lõuna

15.00-16.30 Juhatab: Ülo Valk

Marje Ermel: Mäletades Krišnat läbi isikliku kogemuse: keha ja heli roll ‘püha’ tunde loomises

Märt Läänemets: Hüvesõbra (*kalyāṇamitra*) mõistest mahajaana budismis “Gaṇḍavyūhasūtra” ja teiste allikate põhjal

Laur Järv: Õpetlase rollist tiibeti budismis Sakya Pandita järgi ja näitel

Kohvi- ja teepaus

17.00-18.00 Juhatab: Tarmo Kulmar

Vladimir Sazonov: Assüüria kuninga roll Uus-Assüüria impeeriumi ametlikus religioonis.

Kuningas kui peajumala Aššuri asehaldur maa peal ja kui templivalitseja

Amar Annus: Autismi spektriga isikud usundiloos: askeedid, mungad, sambapühakud?

18.15-19.00 EAUS-i üldkoosolek (seltsi presidendi, juhatuse liikmete ja revisjonitoimkonna valimine)

Konverentsi korraldavad:

Eesti Akadeemiline Usundiloo Selts

Kultuuriteooria tippkeskus

TÜ eesti ja võrdleva rahvaluule osakond

TÜ eesti keele võõrkeelena osakond

“Let’s cultivate our gardens!” Personal Strategies Imported for Eschatological Fears in a Village Magical Group

Judit Kis-Halas (kishalas.judit/at/gmail.com)

University of Pécs, PhD candidate / University of Tartu, guest lecturer

The 1755 fatal Lisboa earthquake and the cruel seven-year war inspired Voltaire to reconsider Leibniz’s optimistic thesis, rephrased by master Pangloss: all is for the best in the best of all possible worlds. Since the year 2011 there has been a vivid discourse on the ‘end-of-the-World’ theme witnessed in Hungarian esoteric currents, and also in popular media. Various cataclysms have been forecasted and in parallel numerous solutions have been offered for survival.

Based on my long on-going field research on a village esoteric / magical group, in this paper I would like to introduce how individual attitudes, opinions, responses to a forthcoming eschatology are being discussed by members of a local magical / esoteric group. I highlight on the group-leader’s particular role within this process, and also point to the different sources that had shaped her attitudes and interpretation.

Eco- and Egovillages: Jokes and Subversion in Slavic Vedic Communities

Irina Sadovina (irina.sadovina/at/gmail.com)
University of Tartu, Phd student (DORA programme)

The ideal of ancient Vedic Russia has recently gained popularity in diverse communities associated with the New Age in Russia and around it. Loosely based on the Indian Vedas, contemporary spiritual works such as Vladimir Megre's *Ringing Cedars of Russia*, and neo-pagan retellings of history, Slavic Vedism emerges as a set of beliefs that are not homogeneous or centralised but do share certain characteristics. Vedism emphasises the need to return to the Golden Age through pure spiritual living. Vedic ideas therefore tend to be patriotic, patriarchal and traditionalist.

At the same time, in practice these ideas become vulnerable to subversion as people who espouse them adopt critical, self-reflexive and humorous attitudes, while maintaining their commitment to Vedism. This paper explores different features of these subversive practices by focusing on the example of Khortitsa, a Belorussian ecovillage – or EGOvillage, as its residents unofficially refer to it, in playful defiance of the negative associations with the mortal 'Ego' common to Vedic belief systems. The residents of Khortitsa produce home-made videos that poke fun at the rigid ideas of Vedism, showing them to be absurd when taken too seriously.

Kaevurid ja ekstrasensid: autoriteetid rahvapärases inseneriteaduses

Kristel Kivari (kristelkivari/at/hotmail.com)

Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond, folkloristika doktorant

Ettekandes tutvustan maakiirguste erinevaid rakendusi alates renessansiaja geoloogiast kuni kaasaegsete aia rajamise põhimõtteni, mis arvestavad maapinnast lähtuva kiirgusega. Selles võttes kerkib üles eriliste võimetega isik, kelle tundlikkus võimaldab tal nähtamatut nähtavaks teha ning selle kaudu luua uusi võtteid ja tehnoloogiaid. Valdkonnas, kus teadmine kujuneb kogemuste ja pideva tõestuse pinges, on üheks keskseks probleemiks autoriteet ning selle ümber käivad vaidlused.

Kaheharulise vitsa kasutuskonteksti muutus 16. sajandil maagiast varajase mäeteaduse osaks peegeldab maailmavaatelisi pingeid selle rakendajate seas. Nii kaevandusvaldkonnas kui hiljem kaevukohtade otsimiseks kasutatava meetoodika kontekstis peegelduvad teadmiste erinevad allikad, mis üksteist mitmete väärtuste kaudu vastandavad. Nii on erinevatel poolustel nõidus ja kristlik maailmapilt, pettus ja loodusteaduslikele teadmistele ning ametiaule rajanev eetika. Kaasaegsete professionaalsete vitsameeste, ehk vastava teenuse pakkujate seas võib jälgida autoriteetsuse suurt osatähtsust, mis kujuneb julge poleemika, tõestuse ja kogemuse kaudu, ent milles on oma roll mängida klientide ootustel ning aktiivsel panusel. Seega kujuneb autoriteetsus üldiselt veendumusest, et teatud inimestel on teistest suuremad võimed keskkonnas peituvat teavet hankida, ent spetsialisti- ning kliendisuhetel põhinev kontekst toob fookusesse selle kujundamise strateegiad ning isegi hinna.

Ameerika spioon või jumala saadik – ameeriklasest misjonär evangeelsete kristlaste ja õigeusklike tõlgenduses

Piret Koosa (piret.koosa/at/gmail.com)

Eesti Rahva Muuseumi teadur-kuraator; Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond, etnoloogia doktorant

Alates 2003. aastast on umbes 300 elanikuga Doni külas Komimaal tegutsenud väike evangeelsete kristlaste kogukond. Doni kogudus sai alguse ameeriklasest misjonäri Williami initsiatiivil, kes oli eelnevalt tegutsenud Moskvast ja tundis vajadust teha misjonitööd Venemaa Põhja-aladel. Ehkki ligi 10-aastase tegutsemise jooksul on evangeelse kogukonna suurus tagasihoidlikuks jäänud, on see grupp traditsiooniliselt õigeusklikus keskkonnas palju tähelepanu pälvinud peamiselt välismaalase misjonäri kohalolu tõttu.

Williami ja kohalike elanike vaheline otsene verbaalne suhtlus on olnud minimaalne, kuna kahe poole vahel puudub ühiselt mõistetav keel. Sellest hoolimata on ameeriklasest saanud keskse tähtsusega isik, kelle kohalolu on mõjutanud kohalike evangelistide kuvandit laiemal kogukonna silmis, olles samas oluline ka grupi liikmete identiteedile. Seejuures on William kui inimene kaotanud individuaalsuse ja isikupära, kandes mõlema poole jaoks teatud sümbolilist tähendust. Kui koguduse liikmed mõistavad Williami dramaatilist (ja samas, evangeelses traditsioonis väga tüüpilist) pöördumislugu ja Komimaale saabumist tõendina jumala olemasolust ja tegutsemisest, siis skeptiliste kõrvalseisjate jaoks tähistab ta ilmekalt evangeelse usu võõrapärasust ja kahtlasi seoseid välismaiste agentidega.

Oma ettekandes vaatan, milliseid tähendusi omistavad ameeriklasest misjonärile ühelt poolt evangeelse kogukonna liikmed ja teisalt (õigeusklikud) külaelanikud, aga ka administratsiooni esindajad.

Usutervendaja Jeesus meditsiiniantropoloogilises perspektiivis

Ain Riistan (ain.riistan/at/gmail.com)

Tartu Ülikooli usuteaduskond, religiooniuuringute teadur

Ettekandes kirjeldatakse kõigepealt usutervendamise fenomeni tänapäevase biomeditsiinilise paradigma raames (tõenduspõhine meditsiin, rahvameditsiin, alternatiivmeditsiin) ning mõningaid vastavaid katseid kirjeldada Jeesuse tervendamisi (John Wilkinsoni teoloogiline ja Donald Capps'i psühhiaatriline käsitus). Sellele taustale asetatakse erinevad etnomeditsiinilised kirjeldused Jeesusest kui usutervendajast (John Pilchi kultuurihermeneutika ja Pieter Crafferti antropoloogilise historiograafia perspektiivid), mis heidavad uut valgust suhete-kompleksile tervendaja–tervendatav–kogukond. Edukas tervendaja on nii kogukonna usundiliste ootuste kehastaja kui kujundaja.

Murma Lazarios ja tema rajatud klooster läbi aegade

Enn Ernits (ennernits/at/hot.ee)

Eesti Maaülikool, veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi dotsent

Ettekandes tuleb juttu mungast ja pärastisest õigeuspühakust Murma Lazariosest (vn *Lazar' Muromski* ehk *Murmanski*), kes rajas suuruselt Euroopa teise järve Äänisjärve ehk Oneega idarannikule väikese kloostrit. Ettekanne võiks huvi pakkuda kahest aspektist: see 1) annab ülevaate ühe õigeusu pühakojate ajaloo etappidest (tõusudest ja langustest, minevikust ja tänapäevast), kajastades ka paljude teiste kloostrite teket ja arengut; 2) pakub mõnesugust teavet kahe soome-ugri rahva ja nende ristiusutamise kohta.

Lazariose elu ja tegevust kajastab nn Pühima imetegija Murma Lazariose testament, mis kujutab endast pühakulugu ehk žitijeed. Selle autoriks peetakse kas Lazariose järelkäijat kloostrit Feodossit või mõnd hilisemat vaimulikku. Testament pole tänini säilinud, vaid on tuntud üksnes koopiate kaudu. Nimelt XV–XIX sajandist või teistel andmetel XVII–XIX sajandist on teada 13 ümberkirjutist. Neist vaid kaks on pikemad, teised aga lühikesed redaktsioonid. Lazariose testamenti tsiteeritakse enamasti 1840. aastal Amvrossi koostatud ja Kiievis ilmunud “Istorija Rossijskoj ierarhii” järgi. Kloostri varasemat ajalugu käsitleb ühe XIX sajandi lõpus ilmunud brošüüri jt trükiste järgi, viimase aja lugu aga internetimaterjalide põhjal. Lazariose ja kloostrit alguspäevade kohta leidub andmeid üksnes testamendis, mille sisu õigsus pole aga paraku kontrollitav.

Millal Lazarios elas, pole päris selge. Murma Lazariose testament on dateeritud 6699. aastaga maailma loomisest, seega pärineb ta 1391. aastast pKr. Seda daatumit tunnistavad kristlikud ringkonnad, kuigi üriku ehtsuses on kaheldud juba XIX sajandil. Omaaegne uurija S. Valk pidas nimetatud üriku võltsinguks, väites, et see on koostanud mitte XIV, vaid XVII sajandil, mil sõdade tagajärjel oli kloostrit staatus ebaselge ja olukord vilets. Hiljuti on N. Litvinova üritanud tõestada, et testamendi üks kahest pikemast ümberkirjutisest pärineb XV sajandi lõpust või XVI sajandi algusest, kuid ta võib toetuda XIV sajandi originaalile. Segadus isikunimede ja aastaarvudega võib uurija arvates olla tingitud sellest, et testamendi originaal on läinud kaotsi ja hilisemad ülestähendused toetuvad üksnes suulisel pärimusel. Lazariosele pühendatud puukiriku primitiivset ehitustehnoloogiat arvestades peetakse võimalikuks, et see võib tõepoolest pärineda rajaja eluajast. Seega võib Murma kloostrit asutamisaajaks pidada XIV sajandit ja ühtlasi vaadelda seda kui üht vanimat kloostrit Venemaal.

Mäletades Krišnat läbi isikliku kogemuse: keha ja heli roll 'püha' tunde loomises

Marje Ermel (marje.ermel/at/gmail.com)

Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut, antropoloogia doktorant

Krišna pühendunud usuvad, et ka pärast sünni-surma tsüklilist vabanemist ei lahustu nende hing kõikjalolevas Krišna teadvuses, vaid nad pääsevad tagasi oma vaimsesse kehasse jätkates oma 'isiklikku' elu ning isiklikku suhet Jumalaga vaimsel planeedil Goloka-Vrindavanil. Siinsel planeedil Krišna teenimine, tantsimine ja laulmine on vaid harjutus eluks pärast surma. Nõnda puhastab pühendunu oma isiklikku suhet Krišnaga, kes on küll kõikjalviibiv, ent samas 'isik' nii oma vaimsel planeedil kui ka 'ülihingenä' materiaalses maailmas elusolendite südameis.

Kuna Krišna 'mäletamises' mängivad olulist rolli helilised ning kehalised praktikad, vaatlen oma ettekandes lähemalt heli ja keha rolli Hare Krišna diskursuses ja praktikas. Kehal on Krišna pühendunu jaoks üsna paradoksaalne olemus. Ühest küljest on Krišna teadvuse arendamisel oluline mõista, et inimene on 'hing', mitte materiaalne keha. Samas on aga Krišna pühendunud teenimine ja seeläbi teadvuse arendamine võimalik üksnes selles materiaalses kehas läbi oma maiste meelte puhastamise.

Heli mängib samuti olulist rolli Krišna teadvuse arendamisel, kuna sel on pühendunute uskumuste kohaselt väga otsene mõju inimese teadvusele. Võib öelda ka, et heli, olles pigem meedium kui taju objekt, ulatub kaugemale isiklikust kogemusest, ühendades mitte ainult inimesi vaid ka teisi elusolendeid. Hare Krišna mantra ehk Jumala püha nime laulmine aitab elusolendil puhastada materiaalsest teadvusest ning lõpuks taastada oma isikliku suhte Krišnaga.

Keskendudes keha paradoksaalsele iseloomule ning heli tähendusele Krišna pühendunute seas, väidan, et heli ja kehalised praktikad avaldavad väga tugevat mõju sellele, kuidas tajume iseendid ning end ümbritsevat maailma. Kui Krišna pühendunu tantsib ja laulab Jumala püha nime ehk harjutab eluks Krišna planeedil, mäletab ta oma isiklikku suhet Krišnaga. See mälestus muudab aga pühaks tema maise kogemuse nii iseendast kui ümbritsevast maailmast.

Hüvesõbra (*kalyāṇamitra*) mõistest mahajaana budismis “Gaṇḍavyūhasūtra” ja teiste allikate põhjal

Märt Läänemets (mart_laanemets/at/yahoo.com)

Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond, orientalistikakeskuse vanemteadur

Budismis on selle algusest peale rõhutatud õpetaja rolli õpetuse/teadmise allika ja edasiandjana. Budismi varajases staadiumis oli selle üheks, kuid kindlasti mitte ainukeseks põhjuseks asjaolu, et õpetust anti edasi ainult suulises traditsioonis ning kokkupuude elava õpetajaga oli ainuke võimalus õpetust saada. Kuid ka hilisemates traditsioonides tänapäevani välja (eriti tiibeti vadžrajaanas ja hiina *chan*'is), kui kirja pandud budistliku kaanoni ajalugu ulatub juba 2000 aasta taha, on elava õpetaja roll kohati endiselt ülimuslik.

Juba varajastes paali kaanoni allikates nimetatakse Buddhat ja arhateid vahel tiitliga *kalyāṇamitra* – ‘hüvesõber’ või ka lihtsalt ‘hea sõber’ rõhutamaks sellega arusaama, et Buddha dharma omandanud ja seda edasi andev inimene on kõikidele parimaks sõbraks, sest tal on teistele anda ilma tasu nõudmata parimat, ülimat hüve, mis ongi seesama Buddha dharma, millel on võime vabastada inimesi kannatusest. Institutsionaliseerunud budismis sai see vanemmunkade tiitlik, kes õpetasid noviid. See nimetus on formaliseerunud tiibeti budismis, kus täieliku ordinatsiooni saanud munk kannab tiitlit *dge ba'i bshes gnyen* (lühendatult *dge bshes*), mis on *kalyāṇamitra* tiibetikeelne tõlge.

Eriti oluliseks sai hüvesõbra tiitel Mahajaana suutrates, kus õpetaja tõsteti lausa kultuseobjekti tasemele ja mis pani aluse hilisemale vadžrajaana gurujooga kontseptsioonile. Krestomaatiline tekst *kalyāṇamitra* kontseptsiooni põhjendamiseks ja põlistamiseks on “Gaṇḍavyūhasūtra” (eesti keeles ka “Põimiksuutra”), kus see on keskne teema. Noormees Sudhana, kes soovib saada bodhisattvaks ja hakata tegema bodhisattva tegusid, peab käima üksteise järel õpetust saamas 54 hüvesõbra juures. Suutra proloogis lausub tarkusebodhisattva Mandžušrī Sudhanale: “Kõige tähtsam asi, õilis poeg, mis viib kõikteadmisele, on austada hüvesõpru, nendega läbi käia ja nende seltsis viibida... Bodhisattval on võimalik jõuda kõiteadmiseni ainult siis, kui ta usaldab tõelisi hüvesõpru. Hüvesõpru tuleb otsida kogu aeg nende peale mõeldes. Hüvesõpru tuleb silma ees hoida neist tüdinemata. Hüvesõprade juhatusi tuleb aupaklikult järgida. Hüvesõpradelt saadud oskusi tuleb vahetpidamata täiustada.”

Hüvesõprade kontseptsiooni on arendatud ka teistes suutrates. Väga huvitav on “Aṣṭasāhasrikā prajñāpāramitā sūtra” (“Kaheksatuhanderealine ületava mõistmise sūtra”) väide, mille kohaselt kõige väärtuslikum hüvesõber on ületav mõistmine ise, st tekst, raamat, mis seda õpetust edasi annab. Selles väites tuleb näha toonases India budistlikus kultuuris toimunud üleminekut kirjaliku teksti väärtustamisele ja kultusele, mis hilisemas budismis õpetajakultuse kõrval kohati samuti üsna äärmuslikud vormid võttis.

Õpetlase rollist tiibeti budismis Sakya Pandita järgi ja näitel

Laur Järv (laur.jarv/at/tibet.ee)

Tartu Ülikooli loodus- ja tehnoloogiateaduskond, teoreetilise füüsika vanemteadur

Sakya Paṇḍita Kunga Gyeltshen Pel Zangpo (1182–1251), üks tiibeti budismi sakja koolkonna viiest alusepanijast, kirjeldab oma teoses “Õpetatusse sisenemise värav” (*m khas pa 'jug pa'i sgo*) india eeskujudele toetudes õpetlase – pandita – rolli, tegevusi ning eesmärki. Tõeliseks panditaks saab lugeda seda, kes valdab viit traditsioonilist teadust: keele/kirjandusteadus, loogika, meditsiin, kaunid kunstid ja tehnika ning sisemine teadus ehk budism. Koostades tekste, selgitades ja kommenteerides ning väideldes väärarusaamadega kaitseb ja toetab õpetlane kõiki olendeid, õpetlase teed käies jõuab budadele omase kõikteadmiseni.

Oma elu ja tegevusega, mis hõlmas nii sankritist loogika, luuleteooria jm teoste tõlkimist, keerulisi õpetuslikke küsimusi käsitlevate poleemiliste tekstide kirjutamist jpm, oli Sakya Paṇḍita ise nende seatud kõrgete ideaalide kangelaslik kandja, esimeste seas koguarvult mitte väga pikast pandita tiitliga austatud tiibeti õpetajate reast. Selles rollis suunas Sakya Paṇḍita ka Tiibeti ajalugu, kuivõrd kutsutuna Godan-khaani õukonda pööras ta mongolite suurvalitseja koos õukonnaga budismi ning säästes Tiibetit veristest vallutusretkedest pani aluse hilisematelgi sajanditel toimunud vaimuliku õpetaja – ilmaliku patrooni suhtele.

Traditsioon loeb Sakya Paṇḍitat tarkusebodhisattva Mañjuśrī kehastuseks. Sakja koolkonna üheks populaarseks rituaal-meeleharjutuseks on Sakya Paṇḍita-Mañjuśrī gurujooga, kus neid kahte kujustatakse ühtsena.

Assüüria kuninga roll Uus-Assüüria impeeriumi ametlikus religioonis. Kuningas kui kangeline ja peajumala Aššuri asehaldur maa peal

Vladimir Sazonov (sazonov/at/ut.ee)

Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond, orientalistikakeskuse teadur

Käesolevas ettekandes annab autor ülevaate Uus-Assüüria impeeriumi (9.–7. saj. eKr) ideoloogiast ja ametlikust religioonist, keskendudes kuninga isikule ja tema võtmepositsioonile ning rollile Assüüria riiklikus ideoloogias ja ametlikus religioonis. Keskendutakse peajumala Aššuri rollile assüüria panteonis ja religioonis ning kuidas kuningas oli seotud Aššuri kultusega.

Käsitletakse ka kuninga kuvandit kroonikates, raidkirjades, eepostes ja muudes tekstides, kus ta esineb kui jumalikustatud isik, peajumala Aššuri asehaldur ning kui kangeline. Assüüria raidkirjades toonitatakse, et kuningas on jumalate asehaldur ja nende soosik maa peal.

Ühtlasi vaadeldakse ettekandes, milliseid propaganda võtteid kasutas Assüüria kuningas oma võimu legitimeerimiseks. Uus-Assüüria impeeriumis loodi hulgaliselt eeposeid, hümne, aga ka raidkirju, kroonikaid, annale ja muid propagandistliku iseloomuga tekste eesmärgiga õigustada Uus-Assüüria kuninga agressiivset vallutuspoliitikat ning kinnitada ta võimu ja ülistada kuninga isikut, luues tema isikukultus.

Põgusalt tuleb juttu Assüüria kuninga rollist armee ehk siis valitsejast kui militaarsest juhust või siis armee ülemjuhatajast, assüürlaste sõjapidamiskunstist, nende vallutuspoliitika üldjoontest. Teisisõnu kõigest, millest tavaliselt räägivad meile Uus-Assüüria kuningate annaalid ja kroonikad.

Kirjandus

Borger R., *Einleitung in die assyrischen Königsinschriften*. Teil 1, Das zweite Jahrtausend v. Chr, Leiden; Köln: Brill, 1961.

Cifola B., *Analysis of Variants in the Assyrian Royal Titulary from the Origin to Tiglath-Pileser III*, Instituto Universitario Orientale, Dipartimento di studi asiatici, Series Minor XLVII, Napoli, 1995.

Frahm E., *Einleitung in Sanherib-Inschriften*, Archiv für Orientforschung, Internationale Zeitschrift für die Wissenschaft vom Vorderen Orient, begründet von Ernst Weidner in Zusammenarbeit mit Hermann Hunger, herausgegeben von Hans Hirsch, Selbstverlag des Instituts für Orientalistik der Universität Wien, Druck: F.Berger&Söhne G.m.b.H., Horn, 1997.

Glassner J.-J., *Mesopotamian Chronicles*, Writings from the Ancient World, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2004.

Grayson A.K., *Assyrian Royal Inscriptions*, Volume I, Wiesbaden: Harrassowitz 1972.

Grayson A.K., *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Texts from Cuneiform Sources, Volume V, editor A. Leo Oppenheim in collaboration with M.Civil, E.Reiner, E.Sollberger, J.J.Augustin Publisher, Locust Valley, New York, 1975.

Grayson A.K., *Assyrian Royal Inscriptions*, Volume II, Part 2, From Tiglath-pileser I to Ashur-nasir-apli II, Records of The Ancient Near East, Edited by Hans Goedicke, Wiesbaden: Harrassowitz, 1976.

Lambert W.G., The God Aššur, *Iraq* 45 (1983), 82–86.

- Larsen M. T., The Tradition of Empire in Mesopotamia. – *Power and Propaganda, A Symposium on Ancient Empires*, ed. by. M.T.Larsen, Mesopotamia, Copenhagen Studies in Assyriology, Volume 7, Akademisk Forlag, Copenhagen 1979, 75–103.
- Liverani M., Critique of Variants and the Titulary of Sennacherib, *ARIN*, 1980, 225–257.
- Liverani M. and others, *Studies on the Annals of Aššurbanipal II*, volume II. Topographical Analysis, Università di Roma, La Sapienza, 1992
- Lyon D.G., *Keilschrifttexte Sargons's, Königs von Assyrien (722–705 v. Chr.)*, Leipzig, J.C.Hinrichs'sche Buchhandlung 1883, (Heruas.) F.Delitzsch,P.Haupt, Fotomechanischer Neudruck der Originalausgabe 1883 nach dem Exemplar der Universitäts- und Landesbibliothek Halle, Zentralantiquariat der Deutschen Demokratischen Republik, Leipzig 1997.
- Maul S., Der assyrische König – Hüter der Weltordnung. – K. Watanabe (ed.), *Priests and Officials in the Ancient Near East, Papers an the Second Colloquium on the Ancient Near East – The City and its Life*, held at the Middle Eastern Culture Center in Japan, March 22–24. 1996, Heidelberg 1999, 201–214.
- Oded B., *Mass Deportations and Deportees in the Neo-Assyrien Empire*, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden, 1979.
- RIMA 3: Grayson A.K., *Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC II (858–745 BC)*, The Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Periods, Volume 3, University of Toronto Press, Printed in Canada, Toronto-Buffalo-London 1996.
- RIMB 2: Frame G., *Rulers of Babylonia from the Second Dynasty of Isin to the End of Assyrian Domination (1157–612 BC)*, The Royal Inscriptions of Mesopotamia, Babylonian Periods, Volume 2, University of Toronto Press, Toronto-Buffalo-Lodon, 1995, Reprinted 2002.
- Röllig W., Deportation und Integration, Das Schicksal von Fremden im assyrischen und babylonischen Staat. – *Die Begegnung mit dem Fremden, Wertungen und Wirkungen in Hochkulturen vom Altertum bis Gegenwart*, (Hrsg.) M.Schuster, Coloquium Rauricum, Bd. 4, B.G.Teubner Stuttgart und Leipzig, 1996, 100–114.
- Schmid G., Religiöse Geschichtsdeutung und politische Propaganda im Großen Text des Hattušili III. – *Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte*, Heft 37, 1981, 1–21.
- Stein P., *Die mittel- und Neubabylonischen Königsinschriften bis zum Ende der Assyrerherrschaft, Grammatische Untersuchungen*, Jenaer Beiträge zum Vorderen Orient 3, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2000.
- Tadmor H., History and Ideology in the Assyrian Royal Inscriptions. – *Assyrian Royal Inscriptions: New Horizons in literary, ideological, and historical analysis, Papers of a Symposium held in Cetona (Siena) June 26–28, 1980*, edited by F.M.Fales, Insituto per L'Oriente, Centro per la antichità e ka storia dell'arte del vicino oriente, Roma, 1981, 13–33.
- Tadmor H., *The Inscriptions of Tiglath-pileser III King of Assyria*, Critical Edition, with Illustrations, Translations and Commentary, The Israel Academy of Sciences and Humanities, Printed in Israel, Jerusalem 1994.
- Wallenfels R., A New Stone Inscription of Nebuchadnezzar II. – *From the Banks of the Euphrates*, Studies in Honor of Alice Louise Slotsky, ed. by. Micah Ross, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana, 267–294.
- Yamada Sh., *The Construction of the Assyrian Empire. A Historical Study of the Inscriptions of Shalmaneser III (859–824 BC) relating to His Campaigns to the West*. Culture and History of the Ancient Near East, volume 3, ed.by. B.Halpern, M.H.E. Weippert, Th. P.J. van den Hout, I.Winter, Brill, Leiden-Boston-Köln, 2000.

Autismi spektriga isikud usundiloos: askeedid, mungad, sambapühakud?

Amar Annus (amar.annus/at/ut.ee)

Tartu Ülikooli usuteaduskond, Vana Testamendi ja semitistika dotsent

Ettekanne tutvustab olulisemaid autismi spektri seisunditele omaseid jooni nagu sensoorne ülitundlikkus, samasuse ja korduse armastus ning üksinduse eelistamine sotsiaalsusele. Kuna autistlikke isikuid on inimühiskonnas alati olnud, võib püstitada huvitava küsimuse, kuidas autismikalduvused mõjutavad religioosset käitumist. Lähis-Ida usundiloo näitel räägin munkluse, askeetluse ja sambapühakluse võimalikest seostest autismi spektriga. Eeldus kultuuriliseinstitutsiooni tekkimiseks võib olla bioloogiline, kuigi kultuuriline tava või komme võib hiljem püsida ja areneda ka iseseisvalt ilma autistlike isikute panuseta.